

**Кыш башталган.
Терен, чындык, соок кыш...**

Кыштын журамалы алтай прозалык чүмдемелдерде

Кыш башталган. Терен, чындык, соок кыш. Төгөриктин ичи туйук кара. Эбире ак тымык. Ын-шын. Бу тунгак тымыкты жагыс ла кандый бир малдын киштегени бузар. Ол эмезе конконунг ыраак табыжы кардын өзөгинен каа-жаа угулып калар. Онон ойто ло ын-шын... Кар, кар, кайда ла кар. Тенери боромтык кардан турган немедий.

[Борис Укачин](#) «Кыш башталып турарда»

Түниле кар жааган. Жака жерде турган кичинек городтың оромдору оноң улам кандый да тапчы болуп калгандый билдирет. Тан алдында турала, оның ончо оромдорын ла бурылчыктарын күреп ле жалмап турган кижии бар эмес. Анчада ла оның оок бурылчактары кандый да терен ле чичке траншейлер ошкош. Тротуарла удур келип жаткан кижининг чаканагы сенин чаканагына тийип, бу соок кейде оның тыныжы сенин жүзинди жылыдып ла жалмай согуп өдөр.

Борис Укачин «Калын кардын ортозында»

Эмди мен катап ла баштапкы карды ајыктап турум. Тенериден айланып түшкен миллиард тоолу кичинек карлар араайын-араайын каткырыжып тургандый. Олордын каткызынанг эбире оног тымык, оног токыналу болуп тургандый билдирет. Оок карлар, тондок јерге түшкенине сүүнгилеп тургандый, араай секиргилеп турат. Мен баштапкы карды ајыктап, көп јылдар кайра бичиген үлгеримди катап ла араайын кычырып турум...

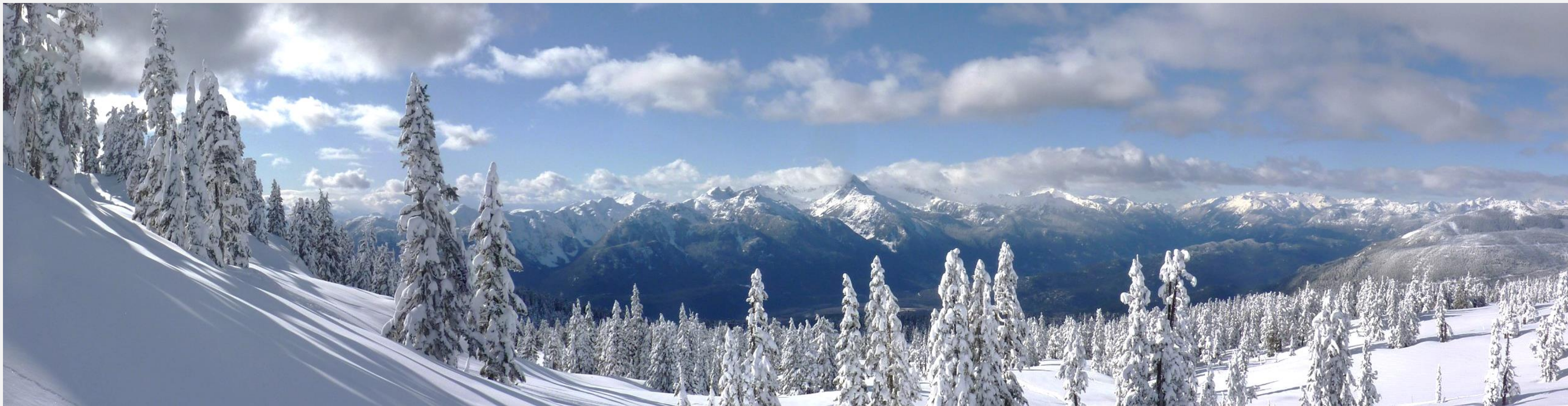
[Лазарь Кокышев](#) «Јүс письмо»

Төртөн градустан бийик сооктор, бүдүн-жарым аршын кар. Штакетниктердин жүк ле баштары көрүнүп жат. Кичинек жабызак турачактарды кар чек базырып салган. Олордын жаңыс жабынтылары ла трубалалары көрүнүп жат. Тураларга барган жолдор туннельдер ошкош. Эки жанында ак стенелер.

Кар ак, ап-ару. Город кышкыда жараш. Калың ак кар ончозын жабып салар. Балкашту оромдорды, жантык чедендерди, жакпак тураларды.

[Аржан Адаров](#) «Өлүмнинг чанкыр кужы»

Жердин үсти текши ак. Кыш деп неменин келгени бу. Кайдаар ла көрзө, көп-көбү кар. Жердин үстинде кечеги ле саргарып, кугарып турган агаш-таш, ар-бүткен бүгүн тыны чыгала, уйуктап, тымып калган немедий. Та не де жылыып калгандый, та не де коркушту, коркушту ырап калгандый.

Арана төжөгинен турала көрзө, оттын ордында кар кажайып жатты. Эжиктин, чадырдын жыртигынан иргелерде кар сүүрейе-сүүрейе түжүп калган жаткылайт. Кыш келген эмтир.

[Сергей Манитов](#) «Арана»

Кече ле карарып јаткан узун јолдордо, элбек јаландарда, бийик кырларда, семис аттардын јалмажы ошкош, болчок төстөктөрдө ак кар кажайта јаап салтыр. Эбиреде ар-бүткен кажайып, кемнин де колы-буды тийбеген ак кебистий, ару, элбек јадат. Кече-башкүн ле кунукчылду кугарып турган бийик кырларды бүгүн түниле та кандый да кезер баатыр сүүрейте, кажайта јандап салгандый. Туралардын алты јанында эки јаан двор, тошту тенистин оосторын ачып алган карган ак айулары чылап, кара эжиктери ачык тургулайт. Ачу – корон кыштын келгени, байла, бу.

Сергей Манитов «Аш кылгада»

Григорий Иванович ап-апагаш карды кыјырада базып, ишке баратты... Баштапкы кар Јаш-Тура каланын балкашту оромдорын, карара ышталган тураларын, јайрадылган чөп-сүреелерин, бастыра кир-торын агарта бүркеп, аруталта јажырып койды. Бу карла кожо улус та јангырып, јаранып калган. Јангыс ла Бий суу ол ло бойы кап-кара.

А Оносто эмди база кар болор. Турачак, мастерской, кажаан айыл, отургыскан агаштар-ончозы ак карда. Туулар-ак карда, јангыс ла абакай Кадын агара тумантып, кап-кара түби јок болор.

[Јыбаш Каинчин](#) «Ўстибисте-Ўч Сүмер»

Бой-бойына түнгей узун күндөр улалат... Күнге мызылдап јаткан кышкы јол база бу күндөр ошкош узун, јолдын јанында турган карагайлар база нени де сананып, кар бөрүктерин јемире кийип алган тургулайт. Койу агаштарлу бийик эмес туулардын эдегин орой барган јолло буурыл бее уламјылу чанагын чинези јок тартып, күйбендедип турды.

Лазарь Кокышев «Арина»

Ак жуурканын бүркенип, соок тыныжын тартынып алган Карасуу деп кобынын оозында кышту көрүнөт. Кырутып калган болчок туранын трубазынан чыккан ыш соок кейди чике өрүмдеп, тенериге сайылып калгандый билдирет. Өткөн түндеги шуурган чеден-кажаанды айландыра күртеп салган. Турлудан ыраак жок тегерик састын тожы күннин чогына күскүдий жалтырайт.

Борис Канарин «Жеткерге экелген ис»

Тымып калган жыш. Чөйө-ө, чөйө кар жаайт, буудактарга чөкөмөлдү-ү конот. Аркада ап-апагаш тымык. Каа-жаа кайда да «тырс» эткен табыш андарды чочыдып ийет. «Кылырт-кылырт» эттире жорголоп, көктийек деп кушкаш жемзеп жүрү. Кар десе чөкомөлдү-ү жаап ла жат, жаап ла жат. Эбиреде не де көрүнбес!

[Александр Ередеев](#) «Көктийек»

Алтай јурттардын көгөлтирим карлу кыштары меге јажына јуук, кару. Көө менинг төрөл јуртым... Бүгүн бу бала јеримле катап ла барадырым. Кар јаайт, Чолушпа суудан туман көдүрилет. Туман да айла апагаш: торт ло анда суу эмес, сүт кайнап агып јаткандый. Ак Чолушпа деп калас адабаган ине.

[Каран Кошев](#) “Кök бука”

Чөйө-ө, чөйө-ө кар түжет. Чөкөмөлдү-ү келип саалакка илинет. Баштапкы кар, бастыра тып-тымык. Шалырт, шалырт, шалырт... Кем де аралла араайын өнгөлөйт, ак тымыкты буза базат. Чөйө-ө, чөйө-ө кар сейилет, чылазынду-у јенил чырбагалга конот.

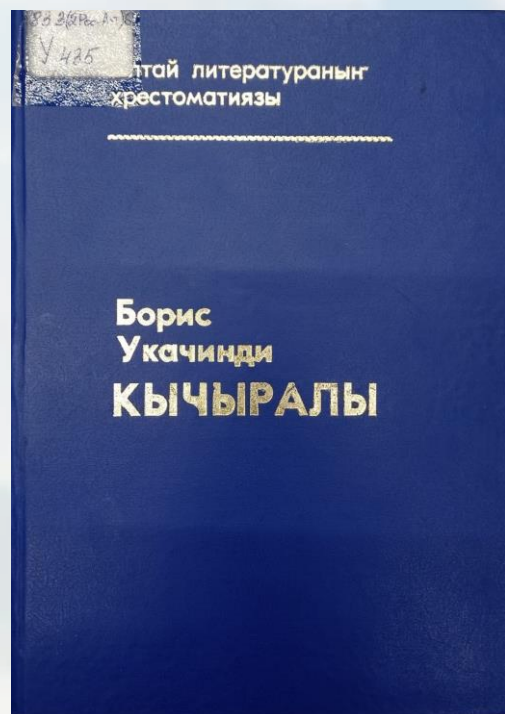
Александр Ередеев “Шимирттү базыт”

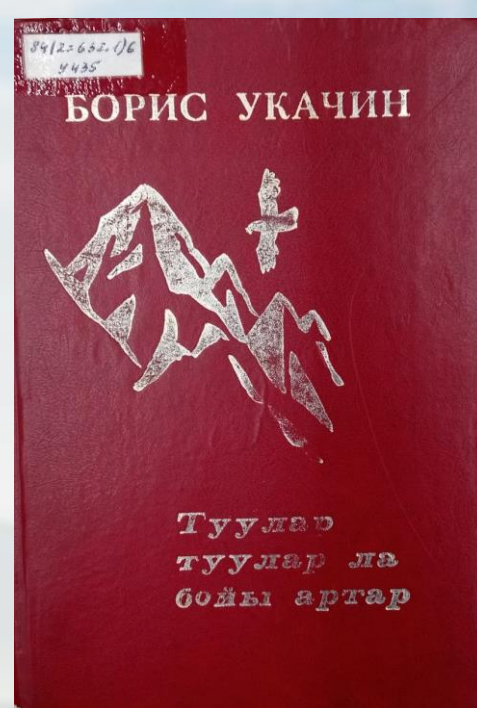
Кышкы кар шургын-шулмус. Бий. Эбире ончо немени менчиркенеелген, бойы ла баш билинип
јаап, көртүктөп јадар. Өткүрө көп јаай бергенде, кижиде чаптыксанып, тындулар торт чаксырай
бергилеер.

Сурайа Сартакова «Кар»

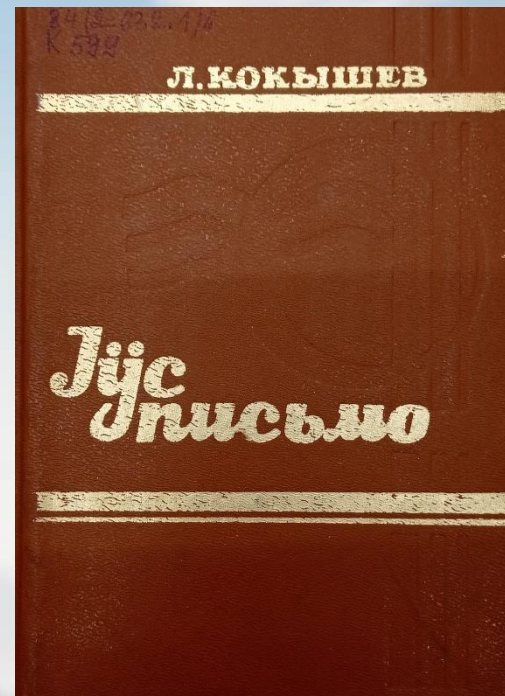
Тузаланган бичиктер

Борис Укачинди кычыралы : сборник = Читаем Бориса Укачина : хрестоматия по алт. лит. / сост.: К. Е. Укачина, А. Б. Укачин. - Горно-Алтайск : М-во образования, науки и молодеж. политики РА, 2006. - 512 с. - (Алтай литературанын хрестоматиязы). - 700 экз

Укачин, Борис Укачинович. Туулар туулар ла бойы артар = Горы останутся горами / Б. У. Укачин ; ред. З. Шинжина. - Горно-Алтайск : Алтайдын бичиктер чыгарар издательствозынын Туулу Алтайдагы болуги, 1985. - 392с. - 3000 экз.

Кокышев, Лазарь Васильевич. Жус письмо / Л. В. Кокышев ; художник И. Чирков. - Горно-Алтайск : Алтайдын бичик чыгартузынын Туулу Алтайдагы болуги, 1990. - 208 с.

Кокышев Лазарь Васильевич. Кону куучын / Л. В. Кокышев. - Горно-Алтайск : Чумду бичик кепке базар "Алтын - Туу" деп Байзын - Журт, 2016 - . Проза (в пер.). Т. 6. - 2018. - 639 с. : - 500 экз.

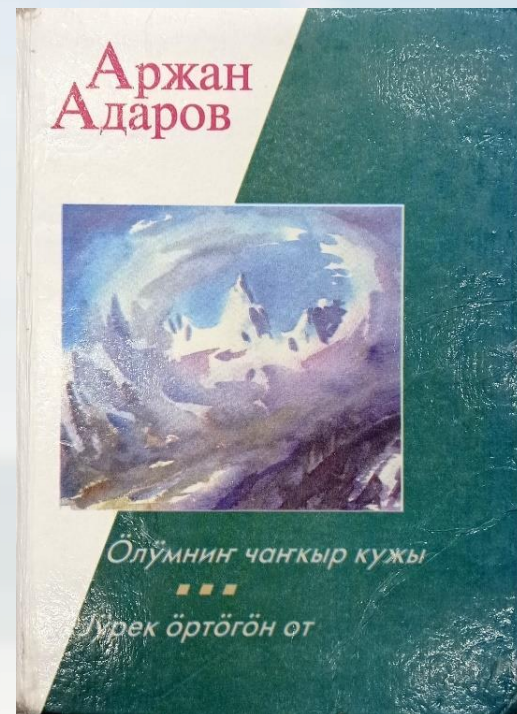

Каинчин, Дибаш Борукович. Устибисте - Уч-Сумер : роман, рассказы, сказки / Д. Б. Каинчин ; ред. Р. А. Лыкова. - Горно-Алтайск : Уч - Сумер, 2003. - 494 с.

Ередеев, Александр Янганович. Сургулжын : [лирика, куучындар, чорчоктор] = Сияющая нить : стихи и рассказы на алт. яз. / А. Я. Ередеев. - Горно-Алтайск : Алтын-Туу, 2009. - 459 с. - 500 экз.

Тузаланган бичиктер

Адаров, Аржан Оинчинович.

Олумнин чанкыр кужы. Журек ортогон от : романдар / Аржан Адаров ; художник В. С. Торбоков ; редактор З. Ш. Шинжина. - Горно-Алтайск : Алтай Республиканын ГУ "Уч-Сумер" бичик чыгартузы, 2002. - 752 с.

Манитов, Сергей Кундучинович

Аш кылгада = Пока зерно в колосе : роман. Кн. 1 / С. К. Манитов ; рец. А. О. Адаров. - Горно-Алтайск : Алтайдын бичик чыгарузынын Туулу Алтайдагы болуги, 1989. - 240 с. - 2000 экз

Манитов, Сергей Кундучинович.

Арана : повесть / С. К. Манитов ; ред. З. С. Суразакова. - Горно-Алтайск : Алтайдын бичиктер чыгарар издательствозынын Туулу Алтайдагы болуги, 1969. - 57 с. - 1500 экз.

Сартакова, Сурайа Михайловна.

Эрјине : туујы, улгерлер, баснялар ла куучындар кирген јуунты / Сурайа Сартакова. - Горно-Алтайск : Ак Чечек, 1995. - 222 с.

Кошев, Каран Айгунет јер =

Долина солнца / К. Кошев. - Горно-Алтайск : Алтайдын бичиктер чыгарар издательствозынын Туулу Алтайдагы болуги, 1967. - 52 с. - 1000 экз

Канарин, Борис Чымышевич.

Сыргалу тийинеш : куучындар / Б. Ч. Канарин. - Горно-Алтайск : Алтайдын бичиктер чыгарар издательствозынын Туулу Алтайдагы болуги, 1980. - 31 с. : ил. - 2000 экз.

Кару кычыраачылар!

Бу бичиктерди Кычырарынын төс јеринен (Центр чтения)

алып кычырыгар.